

Воскопоулос Хр. Павлос (Лерин, Р. Грција)* УДК 323 (495:=163.3)

ЕСЕЈ ЗА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА*

Айсѝпракѝ: Авторот на текстот дискутира за прашањата поврзани со човековите права, меѓу кои, за најважни, ги смета правата на изразување на чувствата на сопствениот идентитет на етничките Македонци во Грција и нивното оспорување од страна на официјалната грчка државна администрација. Авторот прави опсежна анализа на состојбите со малцинствата и нивните права во другите европски држави и во поблиското соседство на Грција. Авторот ја нагласува и свесноста за фактот дека националните држави на Балканот често ги искористуваат малцинствата, претставувајќи ги како основен дестабилирачки фактор во регионот.

Клучни зборови: етнички Македонци, Грција, човекови права, европски концепции, малцински прашања.

Доколку појдеме од она што е јасно само по себе дека најважното човеково право е правото на живот, би можеле да кажеме оти по него имаме еден спектар барани права, кои се прифатливи, помалку прифатливи или воопшто не се прифатливи соодветно со фактите што важат во едно општество на политичко, економско, верско или на културно ниво во конкретното време.

Многу пати она што еден, на пример, европски или американски граѓанин го смета за законско или морално, еден Азиец или Африканец го смета за неморално или назаконоско, се разбира, и обратно. Или она што е законско и морално за еден припадник на некоја вера или некоја идеологија, воопшто не е законско или морално за некој друг, припадник на некоја друга вера или некоја друга идеологија.

Воопшто, можеме да кажеме дека граѓаните ги формираат и доминираат со вредностите, соодветно на иритирањата што ги примат од развојната процедура на самото општество во кое учествуваат и во кохерентност (поврзаност) со факторите како што се верата, стопанството, образованието, културата.

* Авторот е истакнат лидер на **“Виножито“** (Организација на македонското национално малцинство во Грција). Самиот се декларира како граѓанин на Р. Грција од македонско етничко потекло. По професија е архитект.

* Текстот е објавен во книгата со наслов *„A Human Rights Message“*, издадена од шведското Министерство за надворешни работи во 1998 год. за да се обележат 50 години од потпишувањето на Универзалната декларација на Обединетите нации за човековите права. Во книгата се застапени текстови на 25 личности, кои преку своите активности имат искуство на полето на човековите права, како што се Далај Лама, Вацлав Хавел, Ригоберта Менчу од Перу, Лејла Зана од Турција, Мери Робинсон, Макс Ван дер Штул и други. Меѓу нив беше поканет да учествува г. Павле Воскопоулос со својот текст *„An Essay on Human Rights“* (*Есеј за човековите права*), кој во книгата стои со поднаслов *„The Principle Of Non-Discrimination“* (*Принцип за недискриминација*).

Во некои држави честопати се случува да се крашат човековите права, иако се штитат со закони и конвенции. Исто така, се случува тие да не бидат почитувани во општества чии граѓани веруваат дека тие се идеални, т.е. кај нив не постои видно нарушување и кршење.

Доколку некој рече дека во Европа постојат граѓани што немаат право или, подобро кажано, се лишени од правото да ги посетат гробовите на нивните родители, ќе звучи неверојатно. Но сепак тоа се случува во Грција, конкретно, грчката држава им го забранува репатрирањето на македонските политички бегалци, кои се протерани или избегаа од Грција за време на Граѓанската војна во 1945 - 1949 година и денес живеат во европските и во прекуокеанските земји, бидејќи се декларираа оти ѝ припаѓат на македонската националност. Овие луѓе повеќе од 50 години се во принудна емиграција. Грчката држава не им дозволува репатрирање единствено и само затоа бидејќи се декларираат како етнички Македонци и сакаат, паралелно со враќањето на грчкото државјанство, да им се признае и правото на личниот посебен македонски идентитет. За грчката држава тоа е причина да не им овозможи репатрирање и рехабилитирање. Исто така, во Грција се изведуваат пред суд граѓани бидејќи се декларираат дека имаат различно национално потекло од мнозинството граѓани во земјата. Тоа се случува како со етничките Македонци така и со Турците. Членови од двете малцинства се даваат на суд без одредени обвинувања, со цел да ги заплашат како нив така и нивните сонародници, за да се откажат од својот национален идентитет. Паралелно со тоа, многу Македонци и Турци, кои декларираат национален идентитет поинаков од грчкиот, се клеветат и се навредуваат од страна на речиси сите мас-медии, со цел тие општествено да се изолираат и економски да се уништат.

Доколку некој рече дека во една европска држава, нешто пред 2000-тата година, кривично се гонат лица (во случај лицето да се осуди, казната е две години затвор) што писмено и јавно се служеле со својот мајчин јазик, паралелно со службениот јазик на државата чии се граѓани, тоа ќе звучи неверојатно. Но сепак во Грција се гонат четворица членови (меѓу кои и авторот на овај текст) од организацијата „Виножито“ (организација на македонското национално малцинство во Грција) бидејќи во 1995 година над канцеларијата на организацијата закачија двојазична табла, на грчки и на македонски јазик. Јавниот обвинител ги обвини за „...нарушување на јавниот ред...“ соодветно на политиката за непризнавање на македонскиот јазик. Исто така, на етничките Македонци со судска одлука им се забранува да формираат културно друштво (Дом на македонската култура), зашто тие преку него сакаат да ја негуваат својата култура. Поради овој случај, Грција е дадена на европскиот Суд за човекови права. Многу често на граѓаните од македонско потекло кои се економски емигранти во други држави им се одзема државјанството според членот 20 од грчкиот Закон за државјанство соодветно на политиката на „префинето“ и „тивко“ спроведено етничко чистење.

Сето горенаведено тежнее кон сфаќањето што ги наметнува националната „чистота“ и националната хомогеност, како составни

елементи на државата и неопходни предуслови за нејзиниот развој. Сфаќањето кое, за жал, е негувано многу децении од страна на државата и на нејзините носители стана максима за мнозинството од членовите на грчкото општество. Такви и слични сфаќања за жал, и ден денес се присутни во балканските средини.

Можеби би можело да се тврди дека кршењето на малцинските права, какви што се оние што се споменуваат погоре, не се баш толку сериозни работи кога во други делови на светот луѓе гладуваат, се водат војни и се губат животи. Но тешко нас ако создаваме модели земајќи ги како критериум апсолутно истакнатите факти на гладот, на војната или на губењето на еден човечки живот. Смел сум да кажам дека таквата логика многу лесно може да доведе до апатично однесување, што последователно им ја отвора вратата на фашистичките и на расистичките идеологии и дејства.

Моделите треба да се одредуваат имајќи ги предвид позитивните примери од одредени општества и однесувања, каде што посебноста и толеранцијата, почитувањето на разликата ги водат граѓаните кон мирното сожителство, напредокот, пријателството, солидарноста. Имено, размерот на чувствителноста спрема јазичната, културната, верската или спрема национална посебност би требало да го одредува и прогресивниот или конзервативниот карактер на едно општество.

Се разбира некој може да се запраша дали непризнавањето на етничките малцинства и непочитувањето на нивните права претставува или не претставува колективно кршење на човековите права? Ако ги земеме предвид важечките договори со меѓународните конвенции и спогодби, опфаќајќи ја и Генералната декларација за човекови права на ООН, одговорот е, сигурно, да. Тука се јавува еден сериозен проблем што треба да не вознемирува, а тоа е лицемерството на многу земји и влади што се однесува на почитувањето на малцинските или на човековите права. Тоа значи дека, иако државите потпишуваат конвенции, спогодби или декларации за заштита на овие права, во практиката не ги применуваат или применуваат само еден нивни дел. Би можеле да кажеме дека државите не ги ценат потписите што ги ставаат и не ги почитуваат принципите што, всушност, самите ги донесуваат. Но овај начин се легализираат постапки или политики што честопати создаваат тензии, чии резултати можат да доведат и до воен конфликт. Исправното општо декларирање од страна на одредени влади, политичари или институции дека народите немаат ништо да делат меѓу себе, така што тие нема зошто да се доведат до војна, до степен кога тоа не е придружено со никакво политичко спроведување, апсолутно нема никаква вредност, дури може да се каже оти претставува фарса. Впрочем, најдобар начин да се спречат состојби какви што се воените конфликти е да се работи непрекинато и секојдневно на мирот и на соработката.

Во последните години, паралелно со спорноста и пречувствителноста што се појавуваат во врска со прашањето на човековите права, гледаме дека се во ескалација појавите на национализам, нетолеранција или на верски фанатизам, дури и во средини за кои не се очекуваше. Таков неодамнешен

пример, токму во една европска држава, е војната во поранешна Југославија што доведе до етничко чистење, исчезнати луѓе и бегалци, настани што балканските општества, за жал, ги доживеале доста пати во векот низ кој минуваме. Тука, се разбира, би требало да ги разграничине националното достоинство и правото на колективен идентитет од национализмот и шовинизмот. Бидејќи токму тоа е причината што доведувала и доведува до болни резултати како што се горенаведените. Потребна е континуирана идеолошка и политичка работа за да се пресечат јазлите во комуникацијата меѓу националната и националистичката идеологија.

Познато е дека националните малцинства на Балканот во минатото беа користени, и, веројатно и во иднина ќе бидат користени како фактори на дестабилизација. Според тоа, би требало да му се дава посебна тежина на прашањето на неприкосновеноста на постојните граници, не само на ниво на декларации туку и со соодветно однесување како на државните институции така и на припадниците на националните малцинства. Паралелно со тоа, нивната политичка дејност треба да биде насочена кон тоа да го смирува целото население на земјата дека не се стреми ниту кон директно, ниту кон постепено менување на границите преку примена на своите права, кои, се разбира, треба да ги почитува и гарантира од државната власт. Исто така, нивното однесување треба да дава чувство на доверба кон сите граѓани, истовремено градејќи односи на сожителство, дури и единство со нив.

Националните малцинства треба да одбиваат да стануваат предмет на меѓудржавни антагонизми и интервенции во внатрешните работи на земјата во која живеат. Балканските држави и малцинствата што живеат во нив треба да ги научат поуците од европските искуства што се однесува на обидот за постепена интеграција на европските држави со почитувањето на националните права и надминувањето на националните предрасуди и антагонизми.

Ако парната машина, во создавањето и зајакнувањето на националните држави, била кон крајот на XIX и во почетокот на XX век, индустриската револуција, револуцијата во комуникациите и во информатиката ќе помогне во создавањето на еден „постетнички“ модел на општествена организација, каде веќе во XXI век, поимот *граѓанин* ќе го има првобитното значење во едно општество. Можеби за Европа и за Балканот тоа ќе го означи крајот на националните држави онакви какви што ги знаеме денес. Можностите што им ги дава, на пример, Интернет на сè повеќе луѓе да комуницираат меѓу себе, да се запознаваат и да разменуваат мисли и идеи со посебна леснотија и брзина, можноста да патуваме почесто и полесно во однос на минатото, ќе придонесе за тоа сите повеќе да се зближиме. Да дојдеме во контакт со јазици и култури што пред неколку години било тешко да ги запознаеме и да ги сфатиме. На тој начин ќе развиеме уште поголемо чувство во однос на прашањето на толеранцијата и почитувањето на посебноста. Доколку тоа се наоѓа на високо ниво, тогаш можеме со поголема ефикасност да согледуваме појави и состојби што честопати во минатото и денес доведуваат до кршење на елементарните човекови права.

Затоа што, ако ја создаваме и ја унапредуваме цивилизацијата, тоа се должи токму на фактот што сме различни. Се должи на фактот дека можеме да „земаме“ и да „даваме“, да ги усвојваме позитивните и да ги отфрламе негативните работи. Посебноста е основната причина за напредок и Генералната декларација за човекови права на ООН, на заминавањето на XX век и настапувањето на XXI век, 50 години по нејзино создавање, може да се доживее како поактуелна од кога и да е другпат.